מפניני הפרשה - מאמר

המעיינות והתמרים

בפרשתנו מ"ב מסעי בני ישראל במדבר – לדעת מפרשים רבים מספר המסעות מכוון כנגד השם הקדוש של מ"ב אותיות, היוצא מראשי התיבות של תפילת "אנא בכח", ועליו אמרו: "**שם בן ארבעים ושתיים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מידותיו. וכל היודעו והזהיר בו וחמשמרו בטהרה - אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא**".

בדרך כלל נכתבו המסעות בקצרה, ולא נמסר מה עשו בני ישראל באותם מקומות, לא על מתן תורה ובניית המשכן, לא על הוצאת מים מן הסלע ולא על הגזת השליו, אלא ו "יסעו ויחנו" בלבד.

אם כן, תמוהה האריכות שבפסוק אחד: "**ויסעו ממרה ויבוא אילימה, ובאילים שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים, ויחנו שם**". פרט המוזכר גם בפרשת בשלח, ורז"ל תמהו שם: מה החשיבות במספר הבארות והמעיינות, ומה שבח יש בשבעים תמרים עבור שש מאות אלף נפש.

רש"י שם הביא את דברי המכילתא המובאים גם פרשתנו בתרגום יונתן בן עוזיאל - סמליות יש בדבר: שתים עשרה עינות מים כנגד י"ב שבטים ושבעים תמרים כנגד שבעים זקני העם. והדברים מחזקים את התמיהה – וכי איננו יודעים שבכני ישראל יב' שבטים והם מונהגים על ידי שבעים זקנים?!

נראה לומר שיש בזה מסר שחובה להיות מודעים לו ולשוב ולהדגישו בכל הזדמנות, ששנים עשר שבטים יש בעם ישראל! גם במצרים היו בני ישראל לשבטיהם, ויצאו לשבטיהם: "ויוציאם בכסף וזהב, ואין בשבטיו כושל". לכל שבט יש את דגלו, מקומו וייחודי. מצב זה יכול להביא לכך, שכל שבט יסגר בעצמו ויתבדל מאחיו, והתורה תעשה ליב' תורות, והעם יחלק ליב' עמים!

כמו כן, היו שבעים זקנים, גדולי תורה ויראה ושבעים פנים לתורה כנגד שבעים זקנים. זה מיוחד בעיון, זה בפלפול, האחד "סיני" והאחר "עוקר הרים" בחריפות. ולכל אחד ישיבה משלו, ומעריצים ותלמידים. הצעד הבא הוא, שכל אחד יבטל את חבירו ואת שיטת לימודו, יאמר שהאמת עימו, בבחינת: "ותהי האמת נעדרת", שנעשית עדרים עדרים והולכת לה והתורה תעשה ח"ו לשבעים תורות.

לכן כשיצאו ישראל ממצרים באו לאילם - נוטריקון: "יעקב אבינו לא מת" לאמר: דעו לכם שלשים עשר השבטים יש אב משותף, שרוחו חיה בקרבם ומאחדת אותם, שכולם קוראים: "שמע ישראל, אבינו, ה' אלקינו ה' אחד" והוא המאחד אותנו. "ובאילם שתים עשרה עינות מים". אומנם לכל שבט מעיין משלו, אבל אל לו להיפרד ולהתפלג, שתים עשרה עינות המים נובעים ומשקים את כל העם כולו. "ושבעים תמרים". התמר הוא עץ ייחודי, אינו משלח ענפים לצדדים. "אין לו אלא לב אחד", חכמי ישראל המתייחדים בשיטתם והיא תהילתם - אבל הם מתקבצים יחדיו, מכירים זה במעלותיו של זה, ויחדיו מהווים הם את הסנהדרין הגדולה, אשר ממנה יוצאת הוראה לכל ישראל.

לא בכדי, קוראים אנו פרשה זו בימי "בין המצרים", בהם אבלים אנו על חורבן המקדש שנאת חינם, שנבעה מכך שכל אחד חשב שהוא הצודק, כל פלג חשב שהוא העם, ורדף את שכנגדו עד הרמה. יש לזכור: המשיח לא יבוא לגאול פלגים, אלא לגאול את העם כולו!

בין אדם לחבירו

מצוות עשה מהתורה להלוות לעניי ישראל, מצווה זו גדולה יותר ממצות צדקה. אולם אין להלוות כסף בלי עדים להלוואה, אלא אם כן מלווים על המשכון, והמלווה בשטר משובח יותר.

המלווה בלי עדים עובר משום "לפני עוור לא תתן מכשול", שהרי קיים חשש שמא הלוה יכפור לו וגורם קללה לעצמו שהבריות יקללוהו שתובע לחבירו מה שאינו חייב לו. האמור הוא אפילו אם מלווה לתלמיד חכם שבודאי לא יכפור, מפני שיש לחוש שמחמת טירדות למודו ישכח את ההלוואה.

שואל ומשיב

שאלה: איזה סוגי בשר נכללים באיסור אכילת בשר ואיז יין נכלל באיסור שתיית יין בימים שבין ראש חודש אב עד לאחר תשעה באב?

תשובה: בכלל איסור אכילת בשר בתשעת הימים כלולים כל סוגי הבשר, בשר בהמה ובשר עוף, בשר טרי ובשר שהוקפא ונמלח. אבל דגים מותרים. ובכלל איסור יין כלול גם מיץ ענבים, אבל משקאות חריפים כוויסקי או בירה – מותרים. וכן מותר להטעים תבשילים בחומץ יין.

שאלה: כיצד נוהגים לגבי שתיית היין של ההבדלה במוצאי שבת?

תשובה: במוצאי שבת חזון וכן בשנה זו בשבת שלפני שבת חזון, מותר למבדיל לשתות מהיין שהבדיל עליו, וכך נוהגים הספרדים וחלק מהאשכנזים. ואפשר לשתות את כל היין שבכוס. יש אומרים שעדיף להבדיל על מיץ ענבים שאינו משמח. ויש מהאשכנזים שנוהגים, שאם יש שם קטן שהגיע לגיל חינוך לברכות הנהנין ועדיין לא הגיע להבנת האבל על ירושלים (בין שש לתשע), שיכוון המבדיל בברכת 'הגפן' עבור הילד, והילד ישתה את היין. אבל גם לשיטתם, אם אין שם ילד בגיל זה, ישתה המבדיל את היין.

שאלה: האם מותר לאכול בשר ולשתות יין בשבת חזון, ומה הדין לגבי טעימה לפני שבת מהמאכלים לצורך השבת?

תשובה: עפ"י הפסיקה בשו"ע בסימן תקפב' בשבת חזון אוכלים בשר ושותים יין ככל שבתות השנה, יתרה מזאת גם כאשר תשעה באב עצמו חל בשבת ונדחה עקב כך ליום ראשון, אוכלים באותה שבת בשר ושותים יין ומעלים על השולחן אפילו כסעודת שלמה בשעתו, שאין אבלות בשבת.

וכן מותר לטעום את תבשילי הבשר שמכינים לכבוד שבת חזון, כדי לבדוק אם צריך להוסיף בהם טעם, שטעימה זו אינה לשם הנאה אלא לצורך מצוות עונג שבת. וכן מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודות מצווה, כסעודת ברית מילה, פדיון הבן וסיום מסכת. וכן מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודת בר מצווה, ובתנאי שתתקיים ביום הגיעו למצוות.

מפניני הפרשה - רעיון

מה בין עשו ליעקב

כשחזרו פיקודי החיל ממלחמתם נגד מדין בה הותירו בחיים את בנות מדיין ולקחום בשבי, מעיר להם משה רבנו ואומר: "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור (פרק לא' – טז') המוסר הטבעי יסוד מיוסד הוא לבנין עולם. ואכן אחרי המבול עמדו אומות העולם וגדרו את עצמן מן העריות. והנה בא נביא הגויים, שאמור להרבות קדושה באנושות ומשיא עצה להרבות זנות ולהקריב את העם ע"י ערעור מוסדות המוסר שלו. האם זה מקרה? כתוב: "ושם האשה המוכה המדיינית – כזבי בת צור, ראש אומות בית אב במדיין הוא" – הפקירו בת מלך כדי להחטיא את ישראל!

שאול המלך היה בעל בעמיו, איש בנימין נחבא אל הכלים, כמה גדלה צניעותו, ועד היכן הגיעה מידת צניעות בתו. מיכל בת שאול מעירה לדוד המלך על הצורך בצניעות יתירה, כיצד? התשובה היא שכך ראתה בבית אבא, זה שכלל לא התעתד למלכות. דבר זה מוכיח איך היה חינוכן של בנות ישראל. ענין פילגש בגבעה, שהסעיר את העם, אף הוא יוכיח.

בפרשתנו מראה התורה את הצד השני של המטבע – מצב הצניעות באומות העולם, הריקבון המוסרי במחנם. פרשת בלעם, מוכיחה כיצד השתמשו גויים בכוחם הרוחני, כיצד נהג נביאם וממילא כיצד נהגו כל אלה ששמותיהם לא נתפרשו, המוכיחה את המצב המוסרי אצל הגויים, ומשמשת תשובה ניצחת לכל השואלים על מהות בחירת ישראל. המתאוננים והמתאווים, המרגלים והמעפילים – כל אלה הם כאין וכאפס לגבי עומק הרע המתגלה בפרשת בלעם.

משה ספרא רבא דישראל, כתב ספרו ופרשת בלעם, למען ידעו דורותינו ש"**חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו – ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר**".

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

זאב בן צבי וסימה חיה וילנר ז"ל
פנחס בן קלמן הכהן ז"ל
אליהו בן שמואל ושרה בונומו ז"ל
יעקב בן מרים שרם ז"ל
יעקב מאיר בן פאני אמיר ז"ל
שאלתיאל בן מזל דהרי ע"ה
יששכר בן תמר סימנטוב ז"ל
אפרים בן אויביביש חנימוב ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

נעמי בת ברכה דורי ע"ה
אסתר בת שמחה לבית שבת ז"ל
שרית בת אורנה פריגל ז"ל והי"ד
מזל בת יעיש דהרי ז"ל
אימי רחל בת ליזה בוחניק ע"ה
שמחה בת רג'ינה פריזי ז"ל
דבורה בת שרה קטיוב ז"ל
חיה גיטל מרים שכטר בת שלמה שמשון ז"ל

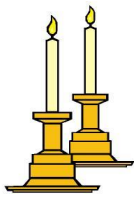
בס"ד כה' לחודש תמוז ה'תשפ"ו
שנה שלושים ושתים גליון מס' 41
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת מטות מסעי
שבת מברכין מפטירים

"שִׁמְעוּ דְּבַר ה' בֵּית יַעֲקֹב"
(ירמיהו פרק ב' פסוק ד')

חשמונאים (שעון קיץ)
כניסת השבת: 19:30
יציאת השבת: 20:29
זמן רבנו תם: 21:01

מהלכות בין אדם לחבירו מבוסס על מקורות בתלמוד ובפוסקים

בין אדם לחבירו הקדמה

אמרו חז"ל במסכת יומא דף ט: שבגלל שנאת חינם שהייתה בתקופת בית המקדש השני חרב הבית - "ללמדך ששקולה שנאת חינם כנגד שלוש עבירות חמורות שבתורה".

לאור חשיבות העניין, בפרט בתקופה זו שלמרבה הצער הקוטביות בין חלקי העם גואה, נפרט בגיליון זה הלכות מעשיות בנושא חשוב זה, בתקווה שהדברים יחדרו לנפשנו, ונזכה לקץ הגאולה ולבניין בית המקדש, ועד אז נזכה לבישום אוויר חברתי המרחיב את הנשמה הפרטית ונשמת האומה.

בין אדם לחבירו פרטי הלכות

א. על כל אדם לעזור לחבירו ככל יכולתו, וכן עליו לחפות על החסרונות של חבירו, כפי שהוא מחפה על חסרונות עצמו, ואם הוא רואה אדם שכועס על חבירו מסיבה כלשהי, עליו להשתדל לסלק מאותו אדם את הכעס כלפי חבירו בטענות ואמתלאות.

ב. דבר זה הוא היפך ממידת האנשים הרעים ששמחים במפלת חבריהם, ומגלים וחושפים את חסרונותיהם, ועושים השגגות לזדונות לעין כל ומעוררים בזה מדנים ומחלוקות, ולא עוד אלא שמתהללים בזה שעשו חוכמה וגבורה, והאמת היא שהחוכמה וגדולה היא להיות מן הטובים המקיימים מצווה זו כראוי כמתואר לעיל.

ג. טוב ונכון שבכל עיר ועיר יהיו מתנדבים בעם המוכנים ומזומנים לכל דבר הצלה, הן עזרה גופנית והן לעזור להעביר צער וכדומה, שהרי הקב"ה ציווה לישראל להטריח את עצמם להצלת שור או שה של כל אדם מישראל, ומזה נלמד קל וחומר לטרוח עבור האדם עצמו. עזרה זו מקיפה את כלל ישראל בין את הדלים בין את העשירים.

ד. מצווה להיכנס לפנים משורת הדין שנאמר: "ואת המעשה אשר יעשון" (שמות פרק יח') וחז"ל דרשו על פסוק זה במדרש אגדה שמות פרשת יתרו פרק יח': "ואת המעשה אשר יעשון - לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו את דבריהם על דין תורה ולא נכנסו לפנים משורת הדין".

ה. יש בעלי מקצוע שלאחר שביצעו תיקון בבית ידידיהם, כשנשאלים כמה יש לשלם על התיקון, מחמת אהבתם עונים הם: "לא חשוב" או "כמה שתרצה". יש לדעת שפעמים רבות הם מעמידים בכך את חבריהם במצב מביך, שלפעמים מחמת בושה משלמים להם הרבה יותר מאשר היו משלמים לבעל מקצוע זר, ולכן אם הם רוצים להיטיב לידידיהם עליהם לעשות להם הנחה, אך לנקוב במחיר.

ו. לדוגמא, אדם שהוא בעל מונית, הרוצה להיטיב לקרובו או לחבירו ומסיע אותו למקום כלשהו, וכשישאל אותו החבר כמה עליו לשלם לו, לא ישיב לו - "תשלם כמה שתרצה", מפני שתשובה זו מביכה את החבר ומחמת הבושה הוא משלם בעל כורחו, יותר ממה שהיה משלם לנהג זר. אלא ינקוב במפורש את מחיר הנסיעה, ויכלול במחיר את ההנחה שעושה לו.

ז. כאשר שני אנשים משוחחים ביניהם, ואדם שלישי צריך לשוחח עם אחד מהם, אל יפסיק את שיחתם ויקח את האדם שהוא נצרך לו, אלא ידחה את השיחה לזמן אחר, או ימתין בסבלנות עד שיסיימו.

ח. אם הוא רוצה לומר לו רק כמה מילים, יבקש סליחתם על שהוא מפסיקם, וימסור בקצרה מה שהוא צריך וילך מהם. עליו לדעת ולזכור, שהפסקת שנים משיחה ונטילת אחד מהם, מהווה עלבון מחפיר לנשאר דומם.

ט. כשרוצה אדם לומר סוד לאדם העומד בחברת אדם נוסף, לא יאמר לזה האחרון: 'צא מכאן לרגע', אלא יקרא לאדם הנדרש לו שיצא עמו החוצה.

י. יש להימנע מאמירת סודות בנוכחות זרים, או לדבר בשפה זרה בנוכחותם. דברים אלו מביאים לידי חשדות והקפדות. וכמו כן יש להימנע מלומר לבריות: "יש לי לומר איזה סוד בעניין זה וזה" ולבסוף לא לגלות להם. דברים אלו מותחים עצביהם ומצערים אותם.

יא. על אדם להימנע מלספר על התענוג והנחת שיש לו מבניו ובנותיו לפני בני אדם שהם חשוכי בנים, וכן אין לספר על הצלחותיו לאנשים אשר נכשלו בעניינים אלו וכדומה.

יב. על כל אדם להיזהר שלא לבנות שם רע לחבירו. הדבר אמור גם אם חבירו רגיל באותו כנוי, אם מתכון לביישו אסור. כמו כן המקלל אדם בפניו עובר באיסור אונאת דברים מלבד איסור קללה.

יג. מצות עשה מדרבנן לבקר חולים, לנחם אבלים, להוציא המת, להכנים הכלה, ללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה. כמו כן מצווה לשמח חתן וכלה ולסעדם בכל צורכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. ואפילו שמצוות אלו הם מדרבנן, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, וכל הדברים שאדם מישראל רוצה שאחרים יעשו לו, מצווה הוא לעשותם לאחיו ולאחרים, מבני ישראל.

יד. סוחר שעושה הנחות לכלל הצבור ואומר למכירו הקונה אצלו שבשבילו במיוחד עושה הנחה זו, הרי זה גונב דעתו, שיחזיק לו טובה בחינם.

טו. אדם המדיף ריח רע מגופו עקב אכילת דבר שריחו רע כגון שום טרי, או מחמת זיעה יתירה וכדומה, גורם לסביבתו צער רב שיכול לגבול בחילול ה'. לכן, יש להשתדל להימנע מאכילת מאכלים המדיפים ריח רע מהפה, סמוך למפגש עם אנשים, ובקיץ יש להיזהר מהצטברות ריח רע של זיעה, להקפיד עם מקלחות או להשתמש ב"דאודורנט" וכדומה.

טז. על האורח להיזהר שלא לגרום בזמן שהוא מתארח למחלוקות או מריבות וכדומה בין בני הבית, ולא יתנהג בגאווה וגדלות כלפי מארחיו, כגון לספר ולהשתבח בתהילותיו, אלא ינהג כבוד בבעל הבית ובני ביתו, שיחתו תהיה נעימה ויזכיר שבחם של מארחיו.

יז. על מי שגר בבית משותף להימנע מהפעלת מכשירים רועשים, כגון מקדחה וכדו' בשעות שרגילים אנשים לישון. ולא לערוך מסיבה רועשת בביתו בשעה מאוחרת, וכן ראוי שיבקש על כך רשות משכנו.

פינת העורך

"...**לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה**" (פרק ל' – ג') שאל מרן ה"בית יוסף" זצ"ל - מדוע התורה מצווה "לא יחל דברו"? הרי ראוי לכתוב "לא יחל נדרו ושבועתו"?! ותירץ, שאין כאן איסור וציווי, אלא עצה והדרכה, שאם ירגיל האדם את עצמו לא לשנות את מוצא שפתיו ודבר שקר לא יצא מפיו. אם ירגיל עצמו לקיים את דיבורו, אפילו אם לא נאמר בלשון נדר ושבועה, מובטח שלא יחלל את שבועתו ולא יעבור על נדריו!

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר רפאל דבורקין הי"ו ולכל בני משפחתו לרגל הגיעו למצוות.

יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלה ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לאליענה ונתנאל דרום הי"ו ולכל בני משפחותיהם לרגל הולדת בנם שמואל יהודה הי"ו והכנסתו בעיתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

יהי רצון שתזכו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא
"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

הברכה על ברקים ורעמים – חלק ג'

ברקים: ברק הוא תופעה אקלימית שבמהלכה נפרק חשמל סטטי הנמצא בעננים. הברק נראה כפרץ אור עז, ויחד איתו נוצר הרעם, המגיע לצופה זמן מה לאחר הברק, זאת כתוצאה מההבדל הגדול שבין מהירות האור למהירות הקול. הברק הוא אחד מהמראות שעליהם תיקנו חז"ל ברכת הראייה.

רעמים: רעם הוא הקול שנוצר כאשר ברק מחמם במהירות את האוויר סביבו לטמפרטורה של למעלה מ - 27,000 מעלות צלזיוס. האוויר החם מתפשט במהירות, ואז מתכווץ ככל שהוא מתקרר. פעולת ההתרחבות וההתכווצות גורמת להיווצרות גלי קול, ואלה הם מה שאנו מכנים "רעם". הרעם הוא אחד מהמראות שעליהם תיקנו חז"ל ברכת הראייה.

ברכות הראיה

שתי ברכות תקנו חז"ל על מספר תופעות שטבע הקב"ה בעולם, והם ברכת "שכוחו וגבורתו מלא עולם", וברכת "עושה מעשה בראשית"

ברכת "שכוחו וגבורתו מלא עולם" - ברכה אשר תיקנו חז"ל לאומרה על מספר תופעות טבע והם: רעידת אדמה, ראיית ברק או שמיעת קול רעם, רוחות סוערות במיוחד, וכן כוכב שביט וכוכב נופל.

ברכת "עושה מעשה בראשית" - ברכה שתיקנו חז"ל לאומרה על תופעות טבע, אשר אנו יודעים שנבראו בששת ימי בראשית כגון, על הימים ונהרות גבעות ומדבריות. חז"ל לא תקנו ברכה זו על כל הנהרות, אלא רק על נהרות גדולים במיוחד שידוע שנבראו בששת ימי בראשית. ברכה זו מברכים גם על ראיית ברק או שמיעת קול רעם, רוחות סוערות במיוחד, וכן כוכב שביט וכוכב נופל - בגיליון זה נברר מתי יש לברך ברכת "עושה מעשה בראשית" ומתי יש לברך "שכוחו וגבורתו מלא עולם".

פסיקת מרן בשו"ע

כפסיקת הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש וכלשונו של הטור פסק מרן להלכה בשו"ע בסימן רכז בסעיפים א' עד ג': **סעיף א**': **"על הזיקים, והוא כמין כוכב היורה כחץ באורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבט, ועל רעדת הארץ; ועל הברקים, ועל הרעמים, ועל רוחות שנשבו בזעף, על כל אחד מאלו, אומר: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית, ואם ירצה יאמר: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם".**

סעיף ב': **"כל זמן שלא נתפזרו העבים נפטר בברכה אחת; נתפזרו בין ברק לברק ובין רעם לרעם, צריך לחזור ולברך".** **סעיף ג'** – **"היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק, אם יכול לצאת ולברך כדי דבור, יצא, ואם לאו, לא יצא".**

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן רכז' ס"ק ג', הדגיש שברקים בלי רעמים, אין לברך עליהם, ובס"ק ד' כתב שעל רוח שאינה באה בזעף גדול מברכים "עושה מעשה בראשית", והדגיש שכן ראוי לנהוג לגבי כל רוח, מפני איננו בקיאים מהו "זעף גדול".

בס"ק ה' ציין את ומנהג העולם לברך על הברק "עושה מעשה בראשית", ועל הרעמים "שכחו וגבורתו" כיון שבזה נראה גבורתו.

והוסיף שאדם שראה ברק ושמע את הרעם יחד, יברך רק ברכה אחת ועדיף שיברך עושה מעשה בראשית, ואם שמע רעם רק אחרי שראה את הברק אז יברך על כל אחד בנפרד - תחילה על הברק שהוא מגיע ראשון ונראה ראשון לעין האדם, ואח"כ על הרעם, ואם כיוון בברכה על הברק לפטור גם את הרעם שיבא אחריו יצא, הואיל ובטבע הרעם שהוא מגיע אחרי הברק. בס"ק ז' ביאר עפ"י רבי דוד אבודרהם את נוסח הברכה "שכוחו וגבורתו מלא עולם" – וכתב שהכוונה היא שהקב"ה נותן כוח בטבע להראות את כוחו הגדול של ה' בכדי שיראו מלפניו.

כף החיים

בספר כף החיים בסימן רכז' ס"ק יב' כתב שיום חדש נחשב אחרי שעבר הלילה: **"וכל שעבר הלילה אף על פי שלא נתפזרו בעננים כלל, אפילו הכי בעי ברוכי למחרתו.** ובס"ק יג' כתב שהתפזרו העננים הכוונה היא שעקב פיזור העננים נגלו לעין - השמש או הירח או הכוכבים.

"היינו שנפזרו העבים אחת הנה ואחת הנה, ושמים זכו בעיניו שזרח השמש או הלבנה, או שנראו הכוכבים מחמת הפיזור".

חזון עובדיה

בספר חזון עובדיה עמוד תסא' סעיף ב', כתב שיש לברך את ברכת עושה מעשה בראשית תוך כדי דיבור של רעידת האדמה, ובסעיף ג' כתב שעל הברקים ועל הרעמים יש לברך שכוחו וגברתו מלא עולם בשם ומלכות.

שו"ת משנה הלכות

בשו"ת משנה הלכות חלק י' סימן מו' דן בשאלה – לגבי מי שנסע ממקום שהיו בו עננים, למקום אחר שגם בו יש עננים, אבל בדרכו עבר במקום ללא עננים, האם צריך לחזור לברך על ברקים ורעמים במקום החדש?

בתשובתו כתב שבמצב כזה, לדעת כולם צריך לחזור ולברך, וזה דומה למי שנכנס לחנות בשמים, ובירך בה "בורא מיני בשמים", יצא ממנה ונכנס לחנות בשמים אחרת שפשוט שצריך לברך בה "בורא מיני בשמים".

שו"ת ציץ אליעזר

בשו"ת ציץ אליעזר חלק יב' סימן כא' נשאל לגבי מי שנמצא בבית ורואה ברק אבל לא ראה הברק עצמו בשמים, האם יכול לברך ברכת עושה מעשה בראשית.

השואל כתב שהוא רצה בתשובתו לתלות את התשובה בעניין זה במחלוקת בין ה"פנים מאירות" ל"חתם סופר" בעניין ברכת החמה, שלדעת ה"פנים מאירות", אפילו שעננים מכסים השמים ראוי לברך, ומה שאמרו חז"ל "הרואה חמה" לאו דווקא גוף השמש, אלא הרואה אור השמש המאירה ביום ונהנה ממנה ביום שנתלה במרכז הראשון צריך לברך עושה מעשה בראשית וכו' שעיקר הברכה שזכינו לראות השמש בנקודה הראשונה בשעה שנתלו המאורות.

לעומתו דעת ה"חתם סופר" אין לברך ברכת החמה, אלא כשרואה גוף השמש, שהרי אמרו חז"ל "הרואה חמה בתקופתה".

בתשובתו דחה הציץ אליעזר, את ההשוואה שהציע השואל, לתלות את התשובה בעניין זה במחלוקת בין ה"פנים מאירות" ל"חתם סופר" בעניין ברכת החמה, ולדעתו לדעת כולם יש לברך על ברק גם אם לא רואים את הברק עצמו, אלא רק הבזק אור, וזאת מפני שבברכה על הברקים לא כתוב "הרואה ברקים".

שו"ת יחוה דעת

שו"ת יחוה דעת חלק ב' סימן כז' בשאלה, האם את הברכה על ברקים ורעמים צריך לברך בשם ומלכות, או יש לברך ברכה זו בלי שם ומלכות? בתשובתו כתב שהיות ודעת הראב"ד לברך בלי שם ומלכות היא דעת יחיד, אין לחשוש לברך בשם ומלכות משום ספק ברכות להקל, ובפרט שהכלל הוא שכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. בסיכום תשובתו התייחס גם לתנאי של מי שכבר בירך על ברקים ורעמים, לחזור ולברך.

תשובה: חז"ל במסכת ברכות (דף מ:) קבעו כלל: כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה, וכן נפסק להלכה בטור ושלחן ערוך (/או"ח/ סימן ריד)... והנה הרה"ג רבי מרדכי לוריא בשו"ת דברי מרדכי (סימן ה') נשאל, אם יש לחוש בזה לדעת הראב"ד שסובר שברכות הראיה בלי שם ומלכות, על פי הכלל ספק ברכות להקל, והשיב, שמכיון שהראב"ד הוא יחידי בזה נגד כל הפוסקים הראשונים שסוברים שצריך לברך בשם ומלכות, אין לומר בזה ספק ברכות להקל..."

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ב' פסוק ט': "**תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם**" ביאר מלבי"ם שהקב"ה אומר לעם ישראל שניתנת להם הרשות לרצוץ את הגויים שקמו על ה' – על עם ישראל בשבט ברזל, והם יהיו ככלי יוצר המוכן לקבל הניפוץ והשבירה לגמרי – כלומר הרשה גם להכריתם ולהאבידם לגמרי.

את פסוק י': "**ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ**" – מבאר מלבי"ם שעם ישראל שקיבל את רשותו של הקב"ה לרצוץ את הגויים שקמו עליהן פונה לגויים לתקן את דרכיהם ובכך ימנעו מאבדון: "**ועתה, רוצה לומר אחר שה' הרשה אותי ע"ז וכל ממלכות הארץ נתן בידי, ורק אם אשאל אכריתם ויאבדו, א"כ למה תמרדו ותמתינו עד עת שתאבדו, טוב שתשכילו עתה. השכילו הוסרו ר"ל השכילו זאת מצד הערת השכל וקבלו זאת מאהבה, או עכ"פ הוסרו מצד המוסר ויראת העונש העתיד לבא עליכם, ומצד זה**".

פסוק יא': "**עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה**" – הוא המשך הפניה לאומות העולם שיתקנו את דרכם, כדי שסופם יהיה טוב והרעדה תהפך לגילה: "**עבדו את ה' ביראה, ובזה תרויחו שלבסוף תגילו ברעדה הזאת שחרדתם ויראתם מן העונש. מפרש דבריו, נגד מה שאמר עבדו את ה' במה תעבדו את ה'?**"

את הפסוק האחרון פסוק יב': "**נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו**" מבאר מלבי"ם כסיום הפניה לאומות העולם "**נשקו בר**" - שיתחברו למבורר מאת ה'. פירוש אחר "**נשקו בר**" – שיהיו היו כמוץ הנושב וסובב את הבר והדגן, ולא כמוץ אשר תדפנו רוח.

"**נשקו בר, התחברו אל המבורר מאת ה', שבמה שתעבדו עבודת המלך משיח ה' ידמה כאילו אתם עובדים את ה'. וגם אמר נשקו בר, היו כמוץ הנושק וסובב את הבר והדגן, בל תהיו כמוץ אשר תדפנו רוח. לכן תפס מילת בר שהוראתו תאומית על המבורר והנבחר ועל הבר והדגן, ונגד מה שאמר ביראה, מפרש ממה יתיראו? פן יאנף ה' (הנזכר בכתוב הקודם) ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו, רוצה לומר אחר שרק במעט שיבער אפו תאבדו דרך, כמ"ש ודרך רשעים תאבד, וכ"ש שראוי לכם להתירא פן יאנף, שפעל אנף מורה על שמכלה חרון אפו בעונש נחרץ, ונגד מ"ש וגילו ברעדה מפרש כי אשרי כל חוסי בו ולכן תגילו אח"כ על שחסיתם בה**".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, ושהספר מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם.

את פסוקים י' עד יב' מפרש מלבי"ם שזו חוכמת המוסר שאומר האב לבנו - לדוגמא שלא ילך בחבורה עם אנשים שליליים, שיכולים לפתות אותו לעשות מעשה לא קיצוני - לפגוע בבני אדם, מבלי להורגם, אלא רק לקחת את ממונם והם ישארו בחיים.

את פסוקים יג ויד' מפרש המלבי"ם שהם דרכי הפיתוי – שעל ידי זה נמצא הון יקר מכסף וזהב וכדומה, ממנו גם הוא יקבל את חלקו בגורל.

את פסוק טו': "**בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם**". מפרש מלבי"ם שבפסוק זה חוזר האב אל בנו ומזהירו לא לבתפתות אליהם ולא ללכת איתם לא במסלול הראשי שלהם ולא בנתיבית הצדדיים, ומוסיף, שלא רק להימנע מללכת איתם, אלא לגמרי להימנע מלהיות במחיצתם.

"**בני אל תלך בדרך אתם, דרך הוא הדרך הגדול הקבוע לרבים, והנתיבות הם של יחידים, ומוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בדרך הגדול שלהם הקבוע לכולם, כי גם אל תלך בנתיבתם, בנתיב שהולך בו יחיד מהם.**

וגם הוסיף שלא לבד שלא תלך אתם בצוותא חדא, כי גם אם הם אין הולכים שם מנע רגלך שלא תלך בנתיב שהלך בו יחיד מהם, כי הם ירצחו גם אותך:

את פסוק טז': **כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם**" מפרש מלבי"ם שאותם אנשים הם רצים אל הרע – ומתחיל להסביר לגבי גזל שהוא דבר שבקלות ניתן להסביר את הרוע שבו וזה לא נעצר שם ומגיע עד לרצח, ועוד שמי שמחיל להיות בחברתם קשה לו להימלט מהם.

"**כי רגליהם לרע ירוצו, האב מודיע לבנו הקטן שידע שכל מה שרצים הוא לרע כי הגזל הוא דבר רע, (בזה יתחיל האב ללמד את בנו בדבר שיבין בקל בשכלו, ומוסיף להסביר לו כי) חוץ ממה שהוא דבר רע ירצחו גם אותך, כי ימהרו לשפך דם, (וגם כל תחשוב שבתוך כך תשמט מידם, כי ימהרו לזה)**".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1 כמה ערי מקלט הבדיל משה רבנו?

א. שלושה, בעבר הירדן המזרחי. ב. שישה בעבר הירדן המזרחי.

ג. שלושה בעבר הירדן המערבי. ד. יהושע הבדיל ערי מקלט, ולא משה.

2. מדוע בקושי הסכימו בני ישראל לצאת למלחמה במדיין?

א. עדיין היו מאוהבים בבנותיהם. ב. ידעו שאחרי המלחמה משה ימות.

ג. חשבו שלא הוגן להילחם רק במדיין ולא במואב. ד. א' וג' נכונות.

3. מי הם חמשת מלכי מדיין שהרגו ישראל לפי חרב?

א. אֱוִי, רֶקֶם, צוּר, חוּר וְרֶבַע. ב. אֱוִי, רֶקֶם, צוּר, חוּר וּבְלָעָם בֶּן־בְּעוֹר.

ג. צַלְמֻנָּע, רֶקֶם, צוּר, חוּר וּבְלָעָם בֶּן־בְּעוֹר. ד. אֱוִי, רֶקֶם, צוּר, חוּר וְצוּרִי.

שאלה עפ"י בעל הטורים - כיתות ד' עד ח'

7. מדוע כופלת התורה את המילים "**ויסעו מרעמסס**" בתחילת פרק לג?

א. פעם לציין את יום היציאה ופעם להיכן נסעו. ב. נסעו חזרו ושוב נסעו.

ג. פעם ב' לציין שנפרדו מהערב רב. ד. פעם ב' להסמיך נסיעה לחניה.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה" (ל') איזה נדרים מתיר אב לבתו?

א. נדרים שנדרה בביתו. ב. נדרים שנדרה בבית הכנסת.

ג. נדרים שנדרה בהיותה ברשותו, אפילו לא בביתו. ד. ב' וג' נכונות.

5. "כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..."(לה')

א. גם כאשר הם טמאים. ב. רק כשהם נשמרים בקדושה ובטהרה.

ג. רק כאשר הם נמצאים על אדמתם בארץ ישראל. ד. ב' וג' נכונות.

6. "וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִיכָּהוּ..." (לה') באיזה רוצח מדובר ומה בא ללמד?

א. בשוגג, וללמד שאפילו הכהו בברזל. ב. במזיד וללמד שברזל דווקא כלי.

ג. במזיד, ללמד שבברזל חייב אפילו הכהו בכלשהו. ד. בשוגג וזו רק דוגמא.

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ד' עד ח'

8. הרוצח בשוגגה נשאר בעיר מקלט "...עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל..." (לה') מדוע?

א. מותו מכפר לכל ישראל. ב. כעונש על כך שלא התפלל על העם.

ג. השגגות לא שוות וכן הזמן עד מותו לא שווה. ד. תשובות א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

מדרשת "הדרך אלייך" בחשמונאים על שם אשת החסד: אודליה פונקלר (תורג'מן) ז"ל חינה נקודת אור בחשמונאים פעילה בימים: ראשון, ורביעי בערב, וביום רביעי בבוקר.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941